Муниципальное общеобразовательное бюджетное учреждение средняя общеобразовательная школа №5 г.Благовещенска

Рассмотрено на заседании
ШМО, НМС
Руководитель ШМО, НМС
_______ / Безрукова Т.А./

Протокол № 1
«29» августа 2017 г.

Согласовано
Заместитель директора
по УВР
_______ / Назарова Е.Ю./

«29» августа 2017г.

Утверждаю
Директор
МОБУ СОШ №5
г. Благовещенска
_______ / Кузнецова Т.Н./

Приказ № 171
«30» августа 2017г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по башкирскому языку

уровень реализации программы: среднее общее образование

срок реализации программы: 5 лет

разработана на основе программы по башкирскому языку для учащихся I – XI классов школ с русским языком обучения. Составители: Тулумбаев Х.А..,Давлетшина М.С., Габитова З.М., Усманова М.Г. – Ижевск, издательство «Книгоград», 2008.

составитель: Сафарова Раушания Ралифовна

2017г.

ЭШ ПРОГРАММА*Ы

башҡорт теленән

программаны реализациялау ким9ле: урта д5й5м белем бире7

программаны реализациялау ва3ыты: 5 йыл

Башҡорт теленән программа. (Уҡытыу урыҫ телендә алып барылған мәктәптәрҙең
I – XI кластары өсөн). Төҙөүселәре: Толомбаев Х.А, Дәүләтшина М.С, Усманова М.Ғ., Ғәбитова З.М. – Ижевск: «КнигоГрад», 2008. нигеҙендә төҙөлдө.

Төҙөүсе8е: С9ф9рова Раушания Р9лиф ҡыҙы

2017 й.

Аңлатма яҙыу.
5-се класс
(1 с919т)

Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 5-се класы өсөн башҡорт теленән эш программаһы.
Уҡыу ҡулланмаһы: М.Ғ.Усманова,З.М.Ғәбитова, Г.Н. Абдулхаева. Башҡорт теле: Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 5-се класы уҡыусылары өсөн. – Өфө : Китап, 2015.

1. V класс уҡыусыларының белем кимәленә талаптар.
1.Уҡытыусы уҡыған йәки һөйләгән, үҙең уҡыған тексты аңлай алыу; 3-6 һөйләмдән торған диалогты аңлау, уны дауам итә белеү;
2. Уҡыған әҫәр, картина, экскурсия, ҡараған диафильм буйынса әңгәмәлә ҡатнашыу;
- предметны, күренеште элементар рәүештә һүрәтләү, уға үҙ мөнәсәбәтеңде булдырыу;
- хәбәр, һорау, өндәү һөйләмдәрҙе, поэтик әҫәрҙәрҙе дөрөҫ интонация менән һөйләү;
- 5 – 7 шиғырҙы яттан тасуири һөйләй белеү;
- тиҙәйткестәрҙе, һынамыштарҙы шыма итеп әйтә белеү.
3.Тексты шыма, аңлы, тасуири уҡыу;
-текстың өлөштәренә, иллюстрацияларына исем биреү;
-текстан аңлашылмаған һүҙҙәрҙе табыу, мәғәнәләрен аңлатыу, һүҙлектәр менән эш итеү;
-хикәйә, әкиәт, мәҡәл, йомаҡ жанрҙарын айыра белеү.
4. Ҙур булмаған һөйләмдәрҙе күсереп һәм яттан яҙыу;
- текст буйынса һорауҙарға яуап яҙыу;
- 6-10 һөйләмдән торған текстың йөкмәткеһен яҙыу;
-бер телдән икенсе телгә тәржемә итеү;
-өйрәтеү характерындағы изложение, иншалар яҙыу.
Шәхси сифаттарҙы үҫтереү.
1. Үҙаллылыҡҡа, белем алыуға етди һәм яуаплы ҡарау;
2. Мәктәп һәм класс йыһаздарына, уҡыу әсбаптарына һаҡсыл булыу;
3. Һаулыҡты нығытыу һәм һаҡлау;
4. Атай-әсәйгә, тиҫтерҙәренә, уҡытыусыларға, яҡындарына, мәктәп хеҙмәткәрҙәренә иғтибарлы һәм ихтирамлы булыу;
Предмет һөҙөмтәләре.
1. Һүрәтләү, хикәйәләү тибындағы текстарҙы тыңлау һәм аңлап ҡабул итеү.
2. Бирелгән тема буйынса диалог төҙөү; диалогты дауам итеү.
3. Программала бирелгән шиғырҙарҙы яттан тасуири һөйләй белеү.
4. Тексты дөрөҫ, аңлы, тасуири уҡыу.
5. Ижади диктанттар, өйрәтеү изложениелары һәм иншалары яҙыу; иптәшең яҙғанын һәм үҙ яҙмаларыңды тикшереү, камиллаштыра белеү күнекмәләре.

Метапредмет 8525мт9л9ре :

у3ытыусыны4 к7р89тм9л9рен а4лап 7т9й беле7;

эш тәртибен аңлап, у3ыу эшс9нлеген ойоштора беле7;

парлап һәм күмәк эшл9й белеү;

әңгәмәсең менән контактты башлай, дауам итә, тамамлай белеү;

5лг5 буйынса эшл9й белеү;

айырым темалар1а 3ара1ан 8орау2ар1а яуап бирә белеү;

рәсем буйынса 85йл9мд9р, 8орау2ар т525й белеү;

у3ыл1ан й9ки тыңлан1ан мә1лүм9ттең й5км9тке8ен9 ба8а биреү;

са1ыштырып 8ы1ымта я8ай белеү күнекмәләрен формалаштырыу.

Универсаль уҡыу эш төрҙәрен үҙләштереү.

1. Уҡыу процесына яуаплы ҡарау, маҡсат ҡуйыу, эште планлаштыра белеү, уҡыу мәсьәләләрен сисә белеү.
2. Теге йәки был тема буйынса кәрәкле мәғлүмәт туплау, эҙләнеү эше алып барыу, уның буйынса презентация эшләй белеү.
3. Мәҙәниәтле аралашыу оҫталығына, телмәр этикетына эйә булыу, үҙ фекерен яҡлағанда, уй-тойғоларын еткерә алырлыҡ аныҡ, эҙмә-эҙ бәйән итеү, әңгәмәсенең уй-тойғоларын аңларға тырышыу, уның менән иҫәпләшә һәм уртаҡ фекергә килә белеү.
4. Билдәле кимәлдә башҡорт теленең лексик-фразеологик минимумын үҙләштереү һәм телмәрҙә ҡуллана белеү.

2.Уҡытыу предметының төп йөкмәткеһе.

Программаның йөкмәткеһе 3 йүнәлештә төҙөлгән

- телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу;
- тел менән әҙәби материалдары бергә ҡушып өйрәнелә (интеграция).
- лингвистик һәм әҙәби күренештәр, уҡыу материалы нигеҙендә, практик ҡулланыу маҡсатынан сығып өйрәнелә (коммуникатив йүнәлеш).

Темалар	С919т 8аны	Йөкмәткеһе
Һаумы, мәктәп!	3	Был тема (1 сентябрь – Белем көнө.Мәктәп, уҡыу, белем алыу, тел өйрәнеү) башлыса “Көҙ” темаһы менән бергә үрелеп бара. Бер үк ваҡытта, уҡыусыларҙың йәйге каникулды нисек үткәреүе тураһында әңгәмә үткәреү, фекер алышыуҙар ойошторола. Был темаларға ҡағылышлы һүҙҙәр, һүҙбәйләнештәр, һөйләмдәр иҫкә төшөрөлә, һүҙлек запасын байытыу йәһәтенән яңылары үҙләштерелә.Башҡорт теленең өн-хәрефтәре, ҡалын һәм нәҙек һуҙынҡылар. Исем. Исемдәрҙең һан менән үҙгәреше. Һөйләмдә һүҙ тәртибе. Сифат.
Үҙем тураһында	5	Был теманы үҙләштереү барышында уҡыусы үҙе тураһында,үҙенең ғаилә ағзалары, яҡындары тураһында һөйләргә өйрәнергә тейеш. Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреше. Алмаш. Зат алмаштары. Зат алмаштарының килеш менән үҙгәреше. к-г,ҡ-ғ тартынҡыларының

		сиратлашыуы.
Йыл миҙгелдәре	5	Йыл миҙгелдәре, һәр йыл миҙгеленә хас үҙенсәлектәр менән танышыу. Йыл миҙгелдәрен, һәр миҙгелгә ҡараған ай исемдәрен дөрөҫ әйтә һәм телмәрҙә ҡуллана белеү. Һорау алмаштары.Күрһәтеү алмаштары. Күрһәтеү алмаштарының килеш менән үҙгәреше. Билдәһеҙлек алмаштары. Билдәләү алмаштары.
Башҡортостанды беләһеңме?	2	Уҡыусыларҙы үҙҙәре йәшәгән республиканың үткәне, бөгөнгөһө, киләсәге менән таныштырыу. Уҡыусы аңына үҙе йәшәгән ерҙең - Башҡортостандың тарихы, уның байлығы, күренекле шәхестәре һ.б. хаҡында бер бөтөн тыуҙырыу һәм ул турала һөйләй белеүҙәренә өлгәшеү. Яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәр. Юҡлыҡ алмаштары.
Кешенең тән ағзалары. Шәхси гигиена	3	Был тема кешенең тән ағзалары, эске органдарының атамаларын белеү менән бергә шәхси гигиена, көн тәртибе, һаулығы менән берлектә алып барыла. Кешегә һау-сәләмәт булыу өсөн нимә эшләргә кәрәклеге тураһында әңгәмәләр үткәреү, әҫәрҙәр уҡыу. Башҡорт телендә эйәлек төшөнсәһе.
Яңы йыл менән!	3	Яңы йыл темаһы ҡыш темаһы менән берлектә алып барыла. Ҡыш миҙгеленең үҙенсәлектәрен билдәләү, Яңы йыл менән туғандарҙы, яҡын кешеләрҙе ҡотларға өйрәтеү, һәр байрамдың үҙенә генә хас күренештәре тураһында һөйләтеү. Ҡылымдың зат һәм һан менән үҙгәреше.
Аҙыҡ-түлек.Кейем-һалым. Магазин. Өй. Баҙар.	2	Аҙыҡ-түлек, кейем-һалым атамаларын өйрәнеү, һатып алыу этикеты менән таныштырыу, һөйләшергә, аралашырға өйрәтеү. Синоним.
8 март - Ҡатын-ҡыҙҙар көнө.	3	Әсәй тураһында шиғыр, хикәйәләр уҡыу. Әсәйҙең донъяла иң ҡаҙерле кеше икәнен, уны ихтирам итергә, яратырға, ҡаҙерләргә кәрәклекте аңлатыу. Был тема ғаилә темаһы менән берлектә бара, шуның өсөн алдағы кластарҙа үтелгән ғаилә темаһы ҡабатлана. Ҡотлау открыткалары яҙырға, ҡотлау һүҙҙәрен әйтә белергә өйрәтеү. Антоним.
Яҙ етте.	3	Яҙ билдәләрен күрә һәм яҙ миҙгеленең үҙенсәлектәрен әйтә белергә өйрәтеү. 1 май, 9 май байрамдары, дуҫлыҡ тураһында һөйләшеү. Омоним.
Яҙғы эштәр.	2	Яҙғы эштәр, яҙғы баҡса эштәре,баҫыу эштәре тураһында һөйләшеү. Һан. Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.

Йәйҙе ҡаршылайбыҙ.	4	Башҡорт халҡының, Башҡортостанда йәшәүсе башҡа халыҡтарҙың яҙғы тәбиғәт менән бәйле ғөрөф-ғәҙәттәре һәм матур йолалары тураһында һүҙ алып барыла. Уҡыусыларға уларҙың кеше тормошондағы әһәмиәте, мәғәнәләрен, уларҙы тергеҙеү кәрәклеген еткереү. Грамматика буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау.
Б5т98е	35	

Яҙма эштәрҙең төрҙәре:

күсереп яҙыу-1

диктант-2 күсереп яҙыу- 1 изложение-1 ижади эш-1 компл эш – 1

Эш прогаммаһы 35 сәғәткә бүленгән (аҙнаға 1 сәғәт).

Аңлатма яҙыу.
6-сы класс
(1 с919т)

1.УЗытыу2ы4 планлаштырыл1ан 8525мт9л9р

<u>Шәхси 8525мт9л9р:</u>

- баш3орт теленең дәүләт теле булара3 ролен аңлау;
- шәхес-ара һәм мә2әни-ара аралашыу2а баш3орт телен 3улланыу1а уңай 3араш булдырыу;
- баш3орт теленә 3арата ихтирамлы 3араш булдырыу һәм уны я3шы өйрәнеү теләге формалаштырыу.

--Әхл9ки 3а1и29л9р29 ориентлашыу, улар2ы үтәү2ең мәжбүрилеген аңлау.

Баш3орт теленә өйрәте72ең <u>**метапредмет (***регулятив, коммуникатив, танып-белеү)* 8525мт9л9ре :</u>

– у3ытыусыны4 к7р89тм9л9рен а4лап 7т9й беле7;

– эш тәртибен аңлап, у3ыу эшс9нлеген ойыштыра беле7;
– эш тәртибен аңлап, уку эшчәнлеген оештыра белү;
– д9реск9 к9р9кле у3ыу-я2ыу 9сбаптарын 92ерл9й беле7, улар мен9н д5р56 эш ит9 беле7;
– дәрестә эш урынын мөстәкил ә92ерл9й белеү һәм тәртиптә тотоу күнекмәләрен ү6тереү;
– әңгәмәдәшең менән аралаша белеү күнекмәләрен формалаштырыу;
– парлап һәм күмәк эшл9й белеү;
– әңгәмәсең меән контактты башлай, дауам итә, тамамлай белеү;
– 5лг5 буйынса эшл9й белеү;
– айырым темалар1а 3ара1ан 8орау2ар1а яуап бирә белеү;
– рәсем буйынса 85йл9мд9р, 8орау2ар т525й белеү;
– аңлап у3ый белеү;
– у3ыл1ан й9ки тыңлан1ан мә1лүм9ттең й5км9тке8ен9 ба8а биреү;
- са1ыштырып 8ы1ымта я8ай белеү күнекмәләрен формалаштырыу.

Баш3орт теленә өйрәте72ең **<u>предмет 8525мт9л9р.</u>**.

I *өйләшеү.

Диалогик 8өйләм.

3-с5 синыфта дәрес ва3ытының 70-80% ын 8өйләшергә өйрәтеү ала. *өйләм эшсәнлегенең был төр5 буйынса у3ыусылар түбәндәге күнекмәләргә эй9 булыр1а тиештәр:

- 8айлан1ан й5км9тке аша әңгәмәдәшең менән контакт булдыра, 8орау 3уя, яуап бирә, кире 3а1а, ра6лай белеү;
- дәреслектә бирелгән 5лг5 диалогтар2ы сән19тле итеп у3ыу, 8өйләү һәм о3шаш диалогтар төз5ү, программала күр8әтелгән коммуникатив ма3саттар буйынса әңгәмәлә 3атнаша алыу.

Монологик 8өйләм:

- й9нле һәм й9н8е2 предметтар2ы, рәсем, картина й5км9тке8ен 8урәтләп 8өйл9й белеү;
- өйрәнелгән темалар буйынса кеск9й информация бирә белеү.

II Ишетеп аңлау (аудирование).

Аралашыу өс5н, төп шарттар2ың бере8е – әңгәмәдәштәр2ең бер-бере8енең 8өйләмен аңлауы. 3-с5 синыфта ишетеп аңлар1а өйрәтеү2ең бурыстары түбәндәгеләр:

- нормаль темп менән әйтелгәннең ишетеү аша мә1н98ен аңлар1а, аңла1ан буйынса фекер йөрт5ргә, аралашыу2а 3уллана белергә өйрәтеү;
- 87229р2ее, 87269йл9нешт9р2е, 85йл9мде, грамматик формалар2ы бер-бере8енән ишетеү аша айырыр1а өйрәтеү;
- ишетеү хәтеренең күләмен ү6тереү.

III У3ыу.

У3ыу эшсәнлеге буйынса у3ыусылар түбәндәге күнекмәләргә эй9 булыр1а тиештәр:

- Баш3орт әлифба8ына 1ына хас хәрефтәр2е дөр56 у3ыу, 5нд9р2е дөр56 әйтә белеү.
– Транскрипция билд9ләрен у3ый һәм 3уллана белеү күнекмәләрен формалаштырыу.
- Интерференция күренешенән 3отолоу өс5н, рус теленән инг9н 87229р29 һәм баш3орт теленең 72 87229ренд9 бер үк хәрефтең төрл5 5нд9р белдереүен аңлап айыра белеү. Мә6әлән: *алма – автобус; 3ош – помидор* һ.б.
- Сән19тле дөр56 у3ыу күнекмәләре камилләштереү

- У3ыу техника8ын үбтереүгә яр2ам итә тор1ан рифмовкалар, йыр2ар, рифмалаштырыл1ан әки9ттәр өйрәнеү.

Я2ыу.

- Иптәшеңә й9ки әс9йеңә записка я2ыу, төрл5 байрамдар менән 3отлау, уйын1а са3ырыу я2ыу, ү2ең тура8ында кескенә белешмә я2а белеү күнекмәләрен булдырыу.
-Дөр56 күсереп я2ыу күнекмәләрен камилләштереү
-байрамдар менән 3отлау, са3ырыу 3а1ы22ары я2ыу;
-конверт һәм дәфтәр тышына я2а белеү;
-программала күр8әтелгән темалар буйынса, терәк 8722әр 3улланып, хикәй9 я2ыу күнекмәләре формалаштырыу.

У3ыу йылы ахырына универсаль у3ыу формалаштырыу. УУГ.

Шәхси 8525мт9л9р.

Шәхси универсаль у3ыу эшм9к9рлеге:

- “!аилә”, “ту1ан ил”, “мәрхәмәтлелек”, “баш3алар1а 3арата тү2емлелек” төш5нсәләрен 3абул итеү, улар2ың 392ерен белеү;
- Ту1ан республика1а, 1аиләгә, ту1андар1а арата хөрмәт, ата-9с9й2е яратыу; ү2 милләтеңде яратыу, 1орурланыу;
- у3ыу1а 3арата 3ы2ы38ыныу хисе булыу, у3ыусы ролен ү2ләштереү;
- ә2әби 969р29р29ге төрл5 тормош ситуацияләрен һәм герой2ар2ың 19м9лдәренә кешелек нормаларынан сыг1ып ба8а биреү;

Предмет-ара 8525мт9л9р.

Регулятив универсаль у3ыу эшм9к9рлеге:

- Эшсәнлек өс5н эш урынын ә2ерләү.
- У3ытыусы ярдәме белән эшне планлаштырырга өйрәнү.
- Укытучы яр2амында эштең дөр56л5г5н тикшереү.
- Эш сифатына ба8а бирә белеү.
- Эш барышында ябай 1ына эш прибор2ары менән эш итә белеү.(линейка, 39л9м...)

Танып белеү универсаль у3ыу эшм9к9рлеге:

- Дәреслек менән эш итә белеү.
- Хәрефтәр2е танып, тексны (хикәй9, ши1ыр, әки9тте) сән19тле итеп у3ыу.
- Этнокультура өлкә8енә 3ара1ан 8722әр бул1ан тексны, 872лектәр 3улланып, аңлап у3ыу.
- Текста осра1ан таныш 8722әргә таянып, яңы 8722әр2ең мә19н98ен төш5н5ү.
- Тексты сән19тле итеп у3ы1ас, 8орау2ар1а яуап биреү.
- У3ытыусының ауыр булма1ан 8орау2арына яуап бирә, тиешле мә1лүматте дәреслектән таба белеү.
- Предметтар2ы, са1ыштыра, о3шаш һәм айырмалы я3тарын билд9ли белеү.
- У3ыл1ан й9ки тыңлан1ан 2ур булма1ан тексның й5км9тке8ен 85йл9й белеү.

Коммуникатив универсаль у3ыу эшм9к9рлеге:

- Дәрестә һәм төрл5 ситуацияләр2ә диалогта 3атнаша белеү
- У3ытыусының, класташтар2ың 8орау2арына яуап биреү;
- *өйләм этикеты нормаларын үтәү: иб6әнләшә, 8ушлаша, рәхмәт белдерә белеү.
- Баш3алар2ың 8өйләмен тыңлай һәм аңлай белеү.
- Парлап эшл9й белеү.

2. Программаның йөкмәткеһе 3 йүнәлештә төҙөлгән
- телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу;
- тел менән әҙәби материалдары бергә ҡушып өйрәнелә (интеграция).
- лингвистик һәм әҙәби күренештәр, уҡыу материалы нигеҙендә,
практик ҡулланыу маҡсатынан сығып өйрәнелә (коммуникатив йүнәлеш).

Уҡытыу предметының төп йөкмәткеһе

Темалар	С919т 8аны	Йөкмәткеһе
Бе22е4 м9кт9п	2	1 сентябрь- Белем көнө. Уҡыусыларҙың хеҙмәт көндәре башланыуы. Белем, тел тураһында мәҡәлдәр өйрәнеү. Грамматика буйынса 1-5-се кластарҙа үткәндәрҙе ҡабатлау.
Башҡортостан ере буйлап	6	Башҡортостан Республикаһы, уның тарихы, күренекле шәхестәре, байлыҡтары менән танышыу. Тема буйынса һөйләү телмәрен үҫтереү, ижади эштәр башҡарыу. Синоним. Антоним. Омоним
Ду6лы3 392ерен бел	8	Ысын дуҫлыҡтың ҙур мәғәнәгә эйә булыуы,уны һаҡлай белеү.Дуҫлыҡ хаҡында әҫәрҙәр уҡыу,мәҡәлдәр табыу. Ҡылымдың шарт һөйкәлеше.
#ыш дауам ит9	9	Ҡыш миҙгеленең үҙенсәлектәре.Текстар уҡыу ,шиғырҙар,һынамыштар ятлау,һөйләү һәм яҙыу телмәрен үҫтереү,һүҙ байлығын арттырыу.Ҡылымдың хәбәр һөйкәлеше.Үткән заман. Киләсәк заман. Билд98е2 кил9с9к заман. Р97еш тура8ында т5ш5нс9
Я2 кил9, я2!	6	Яҙ миҙгеленең үҙенсәлектәре. Яҙғы тәбиғәтте күҙәтеү.Осоп килеүсе ҡоштар тураһында һөйләшеү.1 май, 9май байрамдары.Грамматика буйынса 6-сы класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау. *ан т5рк5мс9л9ре.
Й9мле й9й кил9.	4	Йәйге тәбиғәт, уҡыусыларҙың йәйге ялы тураһында әңгәмә. Тема буйынса текстар уҡыу,шиғырҙар ятлау. Тәбиғәткә экскурсия ойоштороу. Грамматика буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау, нығытыу.
Б5т98е	35	

Уҡыу ҡулланмаһы:: З.М.!9битова, М.!.Усманова. Башҡорт теле: Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 6-сы класс уҡыусылары өсөн . – Өфө : Китап, 2015.

Яҙма эштәрҙең төрҙәре

Диктант- 3
Изложение-1
Инша -1
Комплекслы эш - 1

Аңлатма яҙыу.

7-се класс

Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 7-се класы өсөн башҡорт теленән эш программаһы.

Уҡыу ҡулланмаһы: М.Ғ.Усманова. Башҡорт теле: Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 7-се класы уҡыусылары өсөн. – Өфө : Китап, 2011.

Эш программаһы 35 сәғәткә бүленгән (аҙнаға 1 сәғәт).

Башҡорт теленә өйрәтеүҙең маҡсаттары һәм бурыстары:

- Уҡыусыларҙа башҡорт телендә һөйләгәнде, уҡығанды, радиотапшырыуҙар тыңлағанды аңлау күнекмәләре булдырыу (аудирование).
- Аралашыуҙа кәрәк була торған типик һөйләмдәрҙе күсереп, үҙ фекерҙәрен билдәле кимәлдә үҙ аллы яҙыу күнекмәләрен булдырыу.
- Башҡорт телен өйҙә, йәмәғәт тормошонда, хеҙмәт процесында практик файҙаланырға өйрәтеү.
- Башҡорт телен практик өйрәнеүгә бәйләп, балаларҙы башҡорт халҡының тарихы, мәҙәниәте, сәнғәте, әҙәбиәте, милли йолалары, башҡорт халҡының күренекле шәхестәре, уларҙың эшмәкәрлеге, ижады һәм башҡалар менән таныштырыу, балаларҙы башҡорт донъяһына алып инеү, башҡорт халҡына, үҙҙәре йәшәгән төйәккә ихтирам һәм һөйөү тәрбиәләү. Текстағы яңы һүҙҙәр, фразаларҙы аңлатыу, һүҙлек эше үткәреү мотлаҡ.
- Әҫәрҙе өлөшләп, һайлап, ролдәргә бүлеп, сылбыр буйынса уҡыу, тексты магнитофон яҙмаһынан тыңлау, йөкмәтке буйынса һорауҙарға яуап биреү кеүек эштәр башҡарғанда, һүҙлек эше иғтибар үҙәгендә тора.
- 5-6-сы кластарҙа алған белемдәр тулыландырыла. Темалар буйынса яҙыусылар, шағирҙар ижады менән таныштырыу, яңы текстар уҡыу, диалог һәм монолог ярҙамында бәйләнешле һөйләм төҙөү дауам итә.
- Туған тел, белем, уҡытыусы, мәктәп һәм көҙгө байлыҡ тураһында һөйләшеү күберәк урын ала.
- Бәйләнешле текст төҙөү, бер телдән икенсе телгә тәржемә итеү күнегеүҙәре башҡарыла.

Программаның йөкмәткеһе 3 йүнәлештә төҙөлгән:

1. Балаларҙы һөйләшергә өйрәтеү үҙәк бурыс.
2. Тел менән әҙәби материалдары бергә ҡушып өйрәнелә (интеграция).

Лингвистик һәм әҙәби күренештәр, уҡыу материалы нигеҙендә, практик ҡулланыу маҡсатынан сығып өйрәнелә (коммуникатив йүнәлеш).

Шәхси 8525мт9л9р.

Шәхси универсаль у3ыу эшм9к9рлеге:

- “!аилә”, “ту1ан ил”, “мәрхәмәтлелек”, “баш3алар1а 3арата түземлелек” төш5нсәләрен 3абул итеү, улар2ың 392ерен белеү;
- Ту1ан республика1а, 1аиләгә, ту1андар1а арата хөрмәт, ата-9с9й2е яратыу; ү2 милләтеңде яратыу, 1орурланыу;
- у3ыу1а 3арата 3ы2ы38ыныу хисе булыу, у3ыусы ролен ү2ләштереү;
- ә2әби 969р29р29ге төрл5 тормош ситуацияләрен һәм герой2ар2ың 19м9лдәренә кешелек нормаларынан сыг1ып ба8а биреү;

Предмет-ара 8525мт9л9р.

Регулятив универсаль у3ыу эшм9к9рлеге:

- Эшсәнлек өс5н эш урынын ә2ерләү.
- У3ытыусы ярдәме белән эшне планлаштырырга өйрәнү.
- Укытучы яр2амында эштең дөр56л5г5н тикшереү.
- Эш сифатына ба8а бирә белеү.
- Эш барышында ябай 1ына эш прибор2ары менән эш итә белеү.(линейка, 39л9м...)

Танып белеү универсаль у3ыу эшм9к9рлеге:

- Дәреслек менән эш итә белеү.
- Хәрефтәр2е танып, тексны (хикәй9, ши1ыр, әки9тте) сән19тле итеп у3ыу.
- Этнокультура өлкә8енә 3ара1ан 8722әр бул1ан тексны, 872лектәр 3улланып, аңлап у3ыу.
- Текста осра1ан таныш 8722әргә таянып, яңы 8722әр2ең мә19н98ен төш5н5ү.
- Тексты сән19тле итеп у3ы1ас, 8орау2ар1а яуап биреү.
- У3ытыусының ауыр булма1ан 8орау2арына яуап бирә, тиешле мә1лүматте дәреслектән таба белеү.
- Предметтар2ы, са1ыштыра, о3шаш һәм айырмалы я3тарын билд9ли белеү.
- У3ыл1ан й9ки тыңлан1ан 2ур булма1ан тексның й5км9тке8ен 85йл9й белеү.

Коммуникатив универсаль у3ыу эшм9к9рлеге:

- Дәрестә һәм төрл5 ситуацияләр2ә диалогта 3атнаша белеү
- У3ытыусының, класташтар2ың 8орау2арына яуап биреү;
- *өйләм этикеты нормаларын үтәү: иб6нләшә, 8ушлаша, рәхмәт белдерә белеү.
- Баш3алар2ың 8өйләмен тыңлай һәм аңлай белеү.
- Парлап эшл9й белеү.

Уҡытыу предметының төп йөкмәткеһе

I. Яңынан мәктәпкә (3 сәғәт)

5-6-сы кластарҙа алған белемдәрҙе тулыландырыу. Был тема буйынса яҙыусылар, шағирҙар ижады менән таныштырыу, яңы текстар уҡыу. Диалог һәм монолог ярҙамында бәйләнешле һөйләм төҙөү дауам итә. Туған тел, белем, уҡытыусы, мәктәп һәм көҙгө байлыҡ тураһында һөйләшеү күберәк урын ала. Бәйләнешле текст төҙөү, бер телдән икенсе телгә тәржемә итеү күнегеүҙәре башҡарыла. Көҙ, көҙгө эштәр, уңыш йыйыу темаһы төп урындарҙың береһен алып тора.

Мәктәп, уҡыу, китап, икмәк, уңыш, емеш-еләк тураһында мәҡәлдәр, әйтемдәр, йомаҡтар менән танышыу.

Грамматика. 6-сы класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау.

II. Ауыл тормошо (4 сәғәт)

Ауыл тормошо, ауыл кешеләренең көнкүреше, хеҙмәт, игенсе хеҙмәте тураһында әңгәмәләр үткәреү. Игенсе эшенең нескәлектәрен һөйләү. Ауыл тормошоноң ҡала тормошонан айырмалы яҡтары тураһында аңлатыу. Ауыл еренән сыҡҡан күренекле шәхестәрҙең тормош юлы менән таныштырыу, осрашыуҙар ойоштороу. Был тема буйынса яҙылған әҫәрҙәр уҡыу.

Грамматика. Ҡылым. Һүҙбәйләнеш. Һөйләм төҙөлөшө.

III. Башкортостан буйлап сәйәхәт (3 сәғәт)

Башҡортостан тураһында 1-6 кластарҙа үтелгәндәрҙе ҡабатлап, белгән фактик материалды эҙмә-эҙлекле итеп һөйләргә өйрәнеү. Был тема буйынса уҡыусыларға яңы мәғлүмәт биреү. Тыуған еребеҙҙең сал тарихы барлығын, Башҡортостан тураһында рус яҙыусылары, «Урал» эпосы, һуңғы йылдарҙағы тарихи Башҡортостан ерендә үткәрелгән фәнни экспедициялар мәғлүмәттәре менән таныштырып китеү («Арҡайым», «Сынташты», боронғо ҡалалар, алтын әйберҙәр табыу һ.б. тураһында), быының өсөн һуңғы йылдарҙа сыҡҡан матбуғат баҫмаларына мөрәжәғәт итеү. Был тема буйынса тәҡдим ителгән әҫәрҙәр менән танышыу, уҡыусыларҙың яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү өҫтөндә эш алып барыла.

Грамматика. Яңғыҙлыҡ исемдәр.

IV. Спорт. Спорт кәрәк-яраҡтары (6 сәғәт)

Кешегә сәләмәт булыу өсөн спорт менән шөғөлләнергә кәрәк икәнлеген аңлатыу һәм был турала уҡыусылар менән һөйләшеү, әңгәмә ойоштороу. Уҡыусылар үҙҙәре спорт менән ҡыҙыҡһыныуҙары, күренекле спортсмендар тураһында һөйләргә өйрәтеү. Спорт тураһында теле-радио тапшырыуҙары, газета материалдары буйынса һөйләү.

Башкортостанда спорт төрҙәре. Спорт өлкәһендә данлыҡлы кешеләр.

Грамматика. Башҡорт теленең үҙенсәлекле хәреф, өндәре, һөйләм төрҙәре.

V. Мин һәм беҙҙең ғаилә (6 сәғәт)

Уҡыусы үҙенең ғаиләһе тураһында тулы һәм иркен һөйләй белергә тейеш. Сөнки был тема йылдан-йыл ҡабатлана. Ғаилә ағзаларын дөрөҫ атау, уларға ихтирамлы, иғтибарлы булырға өйрәтеү. Ғаилә, ғаилә ағзалары тураһында яҙылған әҫәрҙәр уҡыу, уларҙы аңлы ҡабул итергә өйрәтеү, һөйләү күнекмәләрен үҫтереү. Уҡылған әҫәрҙәр буйынса план төҙөргә өйрәтеү, план буйынса һөйләү. Телмәр үҫтереүгә айырым иғтибар бирелә. Был бүлектә билдәле рәссамдарҙың әҫәрҙәре күп кенә урын алған. Картинаны ҡарай, аңлай һәм уның йөкмәткеһен һөйләргә өйрәтеү.

Грамматика. Ҡылым. Ҡылымдарҙың заман, зат, һан менән үҙгәреше.

VI. Сәнғәт оҫталары. (1 сәғәт)

Республиканың данлыҡлы һәм арҙаҡлы шәхестәре менән танышыуҙы дауам итеү. Сәнғәт оҫталарының тормош юлы һәм ижады менән таныштырыу. Теле-радио тапшырыуҙар, яҙмалар ҡарау. Уларҙың әҫәрҙәрен таныу, данлыҡлы кешеләребеҙ тураһында һөйләй белеү. Йырҙар өйрәтеү, бергәләп йырлау, һәләтле балалар менән йырҙар өйрәнеү. Мәктәп сәхнәһе өсөн концерт номерҙары әҙерләү.

Грамматика: Эйәртеү теркәүестәре. Теркәүестәрҙең дөрөҫ яҙылышы. Теркәүес темаһын нығытыу.

VII. Исемең матур, кемдәр ҡушҡан? (1 сәғәт)

Был тема кеше исемдәренән башҡа тау, ер, һыу атамалары мөнән берлектә алып барыла. Исемдәрҙең мәғәнәһе, уның кеше холоҡ-фиғеленә тәьҫир итеүе. Данлыҡлы кешеләрҙең исемдәренә бәйләп, төрлө тарихи ваҡиғалар һөйләү, әҫәрҙәр уҡыу. Атамалар буйынса легендалар, риүәйәттәр уҡыу ҙа дәрестәрҙе ҡыҙыҡлы, мауыҡтырғыс итеп үткәрергә ярҙам итәсәк.

«Исемдәрҙә – ил тарихы», «Исемең матур, кемдәр ҡушҡан?» темаһына иртәлектәр үткәреү, уҡыусыларҙың һөйләү телмәрен үҫтерергә, кеше алдында сығыш яһау өсөн ярҙам итәсәк.

Грамматика: Бәйләүестәр. Яңғыҙлыҡ исемдәрҙе дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәһен ҡабатлау.

VII Борон-борон заманда (1 сәғәт) Башҡорт халыҡ ижады темаһын киңәйтеү, уҡыусыларҙың белгәндәрен тулыландырыу, һүҙ байлығын, һөйләү телмәрен үҫтереү маҡсат булып тора. Күберәк иғтибарҙы тексты аңлы ҡабул итеү һәм йөкмәткеһен һөйләй белеүгә йүнәлтеү. Бында башҡорт халыҡ әкиәттәренән башҡа, Ф.Туғыҙбаеваның «Тайыштабан ниңә уйнарға сыҡманы?» әкиәте лә урын алған. Уларҙың айырмаһын билдәләп үтеү кәрәк.

Грамматика. Киҫәксә тураһында төшөнсә.Киҫәксәләрҙең бүленеше. Киҫәксәләрҙең дөрөҫ яҙылышы.

IX. Берҙәмлек, дуҫлыҡ, тыныслыҡ (3 сәғәт) Иң төп темаларҙың береһе - берҙәмлек, дуслык, тыныслыҡ. Бында тик кешеләр араһындағы дуҫлыҡ тураһында ғына һөйләшеү бармаясаҡ, ә халыҡ-ара булған мөнәсәбәттәр ҙә иғтибар үҙәгендә торорға тейеш. Был тема буйынса уҡыусыларҙы аңлап фекер йөрөтөргә һәм һөйләй белергә өйрәтеү. Уҡылған әҫәрҙәрҙең йөкмәткеһе буйынса фекер алышыу, әңгәмә ойошторою.

Грамматика. Мөнәсәбәт һүҙҙәр. Ымлыҡтар. Уларҙың дөрөҫ яҙылышы.

X. Йәмле йәй (4 сәғәт)

Йәй миҙгеленең үҙенсәлектәрен билдәләү. Уҡыусыларҙың һүҙ байлығын арттырыу, һөйләү һәм яҙыу телмәрен үҫтереү. Тәбиғәтте күҙәтеү, алған тәьҫораттар буйынса фекер алышыу. Был айҙарҙа уҙғарылған Милли байрамдар менән таныштырыу, улар тураһында белгәндәрен һөйләү. Балаларҙың йәйге ялы, хеҙмәте, ололарға ярҙамы тураһында әҫәрҙәр уҡыу һәм әңгәмәләр үткәреү.

Грамматика:7-се класта үткәндәрҙе ҡабатлау, дөйөмләштереү.

Аңлатма яҙыу.
8-се класс
(1 с919т)

Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙә 8-се класс өсөн башҡорт теленән эш программаһы.

Уҡыу ҡулланмаһы: М.Ғ.Усманова,З.М.Ғәбитова, Башҡорт теле: Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 8-се класы уҡыусылары өсөн. – Өфө : Китап, 2011

1. Уҡыусыларҙың белем кимәленә талаптар

1. "Мәктәп" темаһы буйынса һүҙлек байлығын арттырыу. Тема буйынса эҙмә-эҙлекле һөйләмдәр төҙөтөү, ҡыҫҡа ғына хикәйә төҙөү. Текст өҫтөндә эшләү, план төҙөү, план буйынса һөйләү. Мәктәп, класс торошо, уҡыу әсбаптары, китапхана, беҙҙең класс тураһында әңгәмәләр ойошторою. Белем, китап һ.б. мәҡәлдәр ҡойоу.

2. Тәҡдим ителгән ситуация буйынса һорауҙар бирә белеү, уҡытыусының (йәки башҡаларҙың) һорауҙарына яуап бирә белеү; яуаптарҙы дөрөҫ интонация менән асыҡ, аңлайышлы итеп әйтеү, һөйләү, бирелгән һорауҙарға тулы итеп яуап биреү, күренекле яҙыусыларҙың биографияһы , ижады өҫтөндә ентекле эш алып барыу.
3. Ишеткәнде, күргәнде 4-6 һөйләм менән бәйләнешле итеп һөйләү.
4. Ҡысҡырып, шыма, роллəп, сәхнәләштереп һәм тасури уҡыу.
5. Һүҙлек һүҙҙәрен белеү һәм уларҙы телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу.
6. Дәрестә өйрәнелгән грамматик материалды практик ҡуллана белеү.
7. 80- 85 һүҙ күләмендә диктант яҙыу; 55-60 һүҙ изложение һәм 65-70 һүҙ инша яҙа белеү; ҡотлау хаты (открытка) яҙа белеү.
8. Башҡортостан, уның үткәне, бөгөнгөһө хаҡында әңгәмә үткәреү. Республикабыҙҙың күренекле урындары менән таныштырыу. Йәйге тәбиғәтте күҙәтеү, ололарҙың һәм балаларҙың йәйге эштәре тураһында диолог һәм монологтар төҙөү. 8- се класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау.
9. Программала күрһәтелгән шиғырҙарҙы яттан белеү; 3-4 башҡорт йырын башҡара белеү, мәктәптең үҙешмәкәр сараларында ҡатнашыу, сәхнәлә сығыш яһау. Бөтә был эштәр тураһында бәйләнешле һөйләй белеү. Данлыҡлы кешеләр менән кисәләр, осрашыуҙар ойоштороу уларға ҡарала ихтирам, ғорурланыу тойғоһо уятыу, кешелеклелек тәрбиәләү.

2. Программа йөкмәткеһе 3 йүнәлештән тора:

- телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу;
- телдең системаһын (фонетика, орфография, орфоэпия, грамматика, пунктуация) өйрәнеү;
- бәйләнешле текст менән эшләргә өйрәтеүҙе күҙ уңында тота. Шулай уҡ унда милли тәрбиә тураһында ла мәсьәлә күтәрелә.

Рус һәм башҡа мәктәптәрҙә телде белмәгән балаларға башҡорт телен өйрәтеүҙең байтаҡ үҙенсәлектәре бар. Уларҙың иң мөһимдәрен һанап китәбеҙ:

1. Балаларҙы һөйләшергә өйрәтеү үҙәк бурыс.
2. Был дәрестәрҙә балаларҙы башҡортса һөйләшергә, уҡырға, элементар яҙырға өйрәтеү бергә алып барыла. Тел менән әҙәби материалдары бергә кушып өйрәнелә (интеграция).
3. Башҡорт теле мотлаҡ практик рәүештә өйрәнелә. Лингвистик һәм әҙәби күренештәр, уҡыу материалы нигеҙендә, практик ҡулланыу маҡсатынан сығып өйрәнелә (коммуникатив йүнәлеш).

Уҡытыу предметының төп йөкмәткеһе.

Темалар	С919т 8аны	Йөкмәткеһе
Мәктәпкә барабыҙ	4	Был тема буйынса 6-7 класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау, һүҙлек байлығын арттырыу. Тема буйынса эҙмә-эҙлекле һөйләмдәр төҙөтөү, ҡыҫҡа ғына хикәйә төҙөргә өйрәтеү. Текст өҫтөндә эшләү,план төҙөү, план буйынса һөйләү. Мәктәп, класс торошо һ.б. хаһында әңгәмәләр ойоштороу. Белем, китап тураһында мәҡәлдәр ҡойоу. 5-6 класта үтелгәндәрҙе иҫкә төшөрөү. Һөйләмдә һүҙҙәр тәртибе. Өндәрҙе дөрөҫ әйтеү.
Көҙгө эштәр һәм көҙгө күренештәр	4	Көҙгө үҙгәрештәрҙе бергәләп күҙәтеү, кешеләрҙең көҙгө хеҙмәтен күҙәтеү. Темаға ҡағылышлы текстар уҡыу. Муллыҡ, хеҙмәт тураһында

		мәҡәл, әйтемдәр менән танышыу. Һынамыштар уҡыу. Синтаксис. Маҡсаты буйынса һөйләм төрҙәре. Логик баҫым. Исем менән ҡылымды ҡабатлау.
Өфө менән танышыу	4	Өфө - башҡортостандың баш ҡалаһы. Өфө ҡалаһы, уның үткәне, бөгөнгөһө тураһында әңгәмә үткәреү. Уның иҫтәлекле урындары тураһында һөйләшеү, һүрәттәр ҡарау. Һөйләм телмәрен үҫтереү. Рефераттар яҙҙырыу һәм уны класс алдында ҡыҫҡаса һөйләтеү кеүек эштәр ҡулланырға мөмкин. Башҡорт ҡылымдарының төҙөлөшө. Барлыҡ төшөнсәһе һәм уның бирелеше.
Хеҙмәт төбө - хөрмәт	2	Кеше тормошонда хеҙмәттең роле, тигән темаға әңгәмә ҡороу. Данлыҡлы хеҙмәт ветерандары менән осрашыу ойоштороу. Уҡыусыларға ниндәй һөнәр оҡшауы тураһында һөйләтеү, яңы мәғлүмәттәр биреү. Һөнәрҙәр тураһында шиғырҙар, хикәйәләр уҡыу. Хеҙмәт , һөнәрҙәр тураһында мәҡәлдәр өйрәнеү. Ябай һөйләм. Һөйләмдең баш киҫәктәре. Эйә менән хәбәрҙең ярашыуы. Юҡлыҡ, булмағанлыҡ төшөнсәләре.
Ҡыш	6	Ҡыш миҙгеле тураһында белгәндәрҙе системалаштырыу, һүҙлек байлығын арттырыу кеүек эштәр ентекле алып барыла. Ҡыш тураһында текстар, шиғырҙар, мәҡәлдәр, һынамыштар уҡыу яңы йылға бағышланған йырҙар, мәҡәл һәм әйтемдәр. Яңы йыл менән ҡотлау открыткаһы яҙырға өйрәнеү. Уҡытыусы һайлаған текст буйынса изложение яҙыу. Үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Эйә менән хәбәр араһында һыҙыҡ.
Салауат Юлаев – халҡыбыҙҙың милли батыры	4	С.Юлаевтың биографияһы, ижады менән танышыу. Уның шиғырҙарын ятлау, шиғырҙарының һаҡланыу тарихы тураһында әңгәмә ойоштороу. С.Юлаевтың тормошо, батырлығы, ижады тураһында уҡыусыларҙан төрлө ижади эштәр эшләтеү. (һүрәттәр төшөрөү, инша яҙыу, стенгәзит сығарыу)һ.б. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре тураһында төшөнсә. Аныҡлаусы.
Йәмле яҙ, һағындыҡ һине!	2	Яҙ миҙгеле тураһында белемдәрҙе системалаштырыу. Яҙғы байрамдар-1 Май һәм Еңеү байрамы тураһында һөйләшеү. Яҙғы тәбиғәт күренештәре, ҡоштарҙы ҡаршылау, баҡса эштәре тураһында әңгәмәләр үткәреү. Тултырыусы.
Беҙ ҡайтырбыҙ йондоҙҙарға әүерелеп...	4	Башҡорт халҡының Бөйөк Ватан һуғышындағы ҡаһарманлығы. Ветерандарға, батырҙарға ҡарала ихтирам, ғорурланыу тойғоһо тәрбиәләү. Данлыҡлы кешеләр менән кисәләр, осрашыуҙар ойоштороу. Хәл. Һүҙлек менән эш күнек мәләре үткәреү.
Ай Уралым, Уралым...	5	Башҡортостан, уның үткәне, бөгөнгөһө хаҡында әңгәмә үткәреү.

		Республикабыҙҙың күренекле урындары менән таныштырыу. Йәйге тәбиғәтте күҙәтеү, ололарҙың һәм балаларҙың йәйге эштәре тураһында диалог һәм монологтар төҙөү. 8- се класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау.
Б5т98е	35	

Яҙма эштәрҙең төрҙәре	**8 кл**
Диктант	4
Изложение	1
Инша	1

Аңлатма яҙыу.
9-сы класс

Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 9-сы класы өсөн башҡорт теленән эш программаһы.

Уҡыу ҡулланмаһы: Башҡорт теле: Уҡытыу урыҫ телендә алып барылған мәктәптәрҙең 9-сы класы уҡыусылары өсөн. Төҙөүселәре: Ғәбитова З.М., Усманова М.Ғ. – Өфө: Китап, 2006.

1. Уҡыу һөҙөмтәләре

Шәхси сифаттарҙы үҫтереү.
1. Үҙаллылыҡҡа, белем алыуға етди һәм яуаплы ҡарау;
2. Мәктәп һәм класс йыһаздарына, уҡыу әсбаптарына һаҡсыл булыу;
3. Һаулыҡты нығытыу һәм һаҡлау;
4. Атай-әсәйгә, тиҫтерҙәренә, уҡытыусыларға, яҡындарына, мәктәп хеҙмәткәрҙәренә иғтибарлы һәм ихтирамлы булыу;

Предмет һөҙөмтәләре.

1. Ҙур булмаған эпик әҫәрҙәрҙе йәки уларҙың өҙөктәрен һөйләп биреү. Художество әҫәрҙәрҙе инсценировкалау.
2. Уҡытыусы ҡуйған проблемалы һорау ярҙамында героәға характеристика биреү;
   - тәҡтим ителгән әҫәрҙе тәржемә итә белеү, таныш булмаған һүҙҙәрҙе айыра белеү;
   - 10-12 шиғырҙы яттан тасуири һөйләй белеү;
   - эпик, логик, лироэпик һәм драматик әҫәрҙәрҙе айыра белеү.

3. Һорауҙарға тулы яуап һәм геройҙарға баһалама биреү;
- уҡылған әҫәрҙәргә үҙ мөнәсәбәтеңде белдерә белеү.

4. Телмәр ағышында өндәрҙең үҙгәреүен айыра һәм аңлата белеү;
- диалогтарҙа башҡа кешеләрҙең телмәрендәге орфоэпик хаталарҙы күҙәтә һәм төркөмләй белеү;
- һүҙлектәр менән файҙалана белеү;
- диктант, изложение һәм иншалар яҙыу;
- өндәш һүҙҙәр, улар эргәһендә тыныш билдәләренең ҡуйылышы;
- һүҙҙәрҙе яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙарҙың килеү тәртибе (рус теле менән сағыштырыу).
- үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙҙәрҙең телмәрҙәге роле.

Метапредмет 8525мт9л9ре :

у3ытыусыны4 к7р89тм9л9рен а4лап 7т9й беле7;
эш тәртибен аңлап, у3ыу эшс9нлеген ойоштора беле7;
парлап һәм күмәк эшл9й белеү;
әңгәмәсең менән контактты башлай, дауам итә, тамамлай белеү;
5лг5 буйынса эшл9й белеү;
айырым темалар1а 3ара1ан 8орау2ар1а яуап бирә белеү;
рәсем буйынса 85йл9мд9р, 8орау2ар т525й белеү;
у3ыл1ан й9ки тыңлан1ан мә1лүм9ттең й5км9тке8ен9 ба8а биреү;
са1ыштырып 8ы1ымта я8ай белеү күнекмәләрен формалаштырыу.

Универсаль уҡыу эш төрҙәрен үҙләштереү.

1. Уҡыу процесына яуаплы ҡарау, маҡсат ҡуйыу, эште планлаштыра белеү, уҡыу мәсьәләләрен сисә белеү.
2. Теге йәки был тема буйынса кәрәкле мәғлүмәт туплау, эҙләнеү эше алып барыу, уның буйынса презентация эшләй белеү.
3. Мәҙәниәтле аралашыу оҫталығына, телмәр этикетына эйә булыу, үҙ фекерен яҡлағанда, уй-тойғоларын еткерә алырлыҡ аныҡ, эҙмә-эҙ бәйән итеү, әңгәмәсенең уй-тойғоларын аңларға тырышыу, уның менән иҫәпләшә һәм уртаҡ фекергә килә белеү.
4. Билдәле кимәлдә башҡорт теленең лексик-фразеологик минимумын үҙләштереү һәм телмәрҙә ҡуллана белеү.

2. Уҡытыу предметының төп йөкмәткеһе

Һаумы, мәктәп! 3 сәғәт.

Эш төрҙәре «Көҙ» темаһы менән берлектә алып барыла. «Көҙ» һәм «Мәктәп» темаһына шиғырҙар, әҫәрҙәр уҡыу; мәҡәл, әйтемдәр, йомаҡтар, һынамыштарҙы иҫкә төшөрөү.

Алдағы кластарҙа үтелгәндәрҙе системалаштырыу, яңы мәғлүмәт менән таныштырыу. Һөйләү һәм яҙыу телмәрен үҫтереү өҫтөндә эш дауам итә.

Ергә мәрхәмәт – илгә бәрәкәт. 3сәғәт.

Тыуған Республикаға ҡарата мөхәббәт, ғорурлыҡ тойғоһо, тәбиғәткә һаҡсыл ҡараш тәрбиәләргә. Улар тураһында һөйләргә, яҙырға өйрәтеү. Башҡортостандың ер аҫты, ер өҫтө байлыҡтары тураһында әңгәмәләр үткәреү, экскурсиялар ойоштороу.

Атамалар ни һөйләй? 4 сәғәт.

Кеше тормошонда атамаларҙың да (кеше исеме, фамилияһы, атаһының исеме; ауыл, ҡала, тау, йылға һ.б.) роле ҙур. Унһыҙ тормошто күҙ алдынала килтереп булмай. Атамалар бик күп. Тел ғилемендә уларҙы өйрәнеүсе фән бар. Ул – ономистика. Онамистика фәне үҙе бер нисә тармаҡтан тора: антропонимика, этнонимика, милли, халыҡ, ҡәбилә исемдәрен, зоонимика ҡош-ҡорт, хайуан ҡушаматтарын, космонимика өйрәнеүсе фән.

Был теманы үтеү уҡыусының бала саҡтан уҡ үҙҙәре йәшәгән ауыл, ҡала, уларҙың янындағы атамаларҙың мәғәнәләрен белергә теләгән ҡыҙыҡһыныуын ҡәнәғәтләндерә, тыуған төйәк менән ғорурланырға мөмкинлек бирә. Сөнки атамаларҙа ил тарихы, ер һәм ошо ерҙә йәшәгән халыҡтың тел үҙенсәлектәре, халаҡ тормошо, ғөрөф-ғәҙәте, йолалары һ.б. сағыла.

Беҙ ҡышты ла яратабыҙ. 4 сәғәт.

Бәйләнешле телмәрҙең яҙма һәм телдән формаларына берҙәй әһәмиәт бирелә. Ҡыш миҙгеле, уның үҙенсәлектәре тураһында һөйләү күҙ уңында тотола.

Башҡорт театры. 2 сәғәт.

Башҡортостанда театр сәнғәте. Республикалағы театрҙар һәм уларҙың эшмәкәрлеге хаҡында дөйөм мәғлүмәт биреү. М.Ғафури исемендәге Башҡорт Академия драма театрының барлыҡҡа килеүе тарихы (халыҡ артистары З.Бикбулатова, А.Мөбәрәков, Г.Мөбәрәкова). Театорҙың күренеклк артистарының тормошо һәм ижады менән таныштырыу, улар тураһында һөйләргә өйрәтеү.

Театрҙың үткәне һәм киләсәге буйынса фекер алышыу ойоштороу.

Башҡорт халыҡ ижады. 3 сәғәт.

Халыҡ ижады тураһында дөйөм төшөнсә. Фольклорҙың коллектив ижад булыуы. Фольклор һәм яҙма әҙәбиәттең айырмаһын билдәләү, улар тураһында һөйләргә өйрәтеү.

Башҡорт аты. 4 сәғәт.

Уҡыусылырҙы башҡорт атының килеп сығыуы, тарихи үткәне менән таныштырыу. Аттарҙың кеше тормошондағы мөһим ролен билдәләү. Йәш үһенсәлектәре буйынса бүленеүен билдәләү, уҡыусылырҙан дөрөҫ итеп әйттереү. Аттарға ҡарата ҡыҙыҡһыныусанлыҡ, улар тураһында күберәк белеү теләге тыуҙырыу.

Башҡорт халыҡ милли аштары. 5 сәғәт.

Башҡорт халҡының милли аштары менән таныштырыу. Уларҙы әҙерләү үҙенсәлектәренбилдәләү. Башҡорт милли аштары тураһында текстар менән таныштырыу.

Уҡыусылырҙың һөйләү, яҙыу телмәрен үҫтереү өҫтөндә ентеклк эш дауам итә.

Күңелле яҙ килә. 6 сәғәт.

Башҡортостандағы яҙғы тәбиғәт күренештәре. Ҡала һәм ауылда яҙғы эштәр: ҡоштар, хайуандар һәм үҫемлектәр тормошо, яҙғы байрамдар тураһында әңгәмәләр үткәреү. Тәбиғәткә экскурсиялар ойоштороу. Дарыу үләндәренән гербарийҙар төҙөү, Еңеү көнөн билдәләү. Һуғыш ветерандары менән осрашыу, иҫтәлектәр яҙып алыу буйынса эш дауам итә.

Программа материалының үҙләштереү кимәле уҡыусыларҙың дәрестәрҙә телдән биргән яуаптарына һәм яҙма эштәренә ҡарап баһалана. Бының өсөн башҡорт теленән һәр класта түбәндәге күләмдә контроль эштәр, яҙма эштәр үткәреү ҡарала.

Яҙма эш төрҙәре	һаны
Диктант	4
Изложение	1
Инша	1